

Аннотация. В статье сосредоточено внимание на феминистическом дискурсе романа «Заплакана Європа» Наталки Доляк. Проанализированы основные феминистские идеи, которые нашли свое отражение в романе, что связано с психологическим и эмоциональным состоянием женщины, пересмотром сложившихся традиционных ролей в семье.

Ключевые слова: феминизм, феминистическое дискурс, женская проза, образ женщины.

Abstract. The article focuses on the feminist discourse of Natalka Dolyak's novel "Weeping Europe". The image of the main character is outlined, which opens a special female space that is not identical to the male. The main feminist ideas that are reflected in the novel are analyzed, which is related to the psychological and emotional state of women, the revision of traditional roles in the family.

Key words: feminism, feminist discourse, women's prose, image of a woman.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Філоненко С. О. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття: монографія. Київ – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. 156 с.
2. Гомілко О. Фемінізм. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Задорожна О. Жінка в літературі і феміністичний рух в Україні. *Мова і культура*. 2014. Вип. 17. Т. 1. С. 466–470.
4. Доляк Н. Заплакана Європа: роман / авт. передм. В. Л. Гранецька. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 285 с.
5. Агеева В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму: монографія. Київ : Факт, 2008. 320 с.
6. Даниленко Л. Концепт життєвих цінностей емігрантів у романах «Рівновага» В. Винниченка і «Заплакана Європа» Н. Доляк. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2015. № 6. С. 112–114. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/172/172>(дата звернення: 01.10.2021).

УДК 811.112.2'04:(61:001.4)

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Р. О. Чумак, О. В. Білецька

Анотація. У цьому дослідженні здійснено огляд розвитку медичної термінології, встановлено ознаки та риси медичних термінів, розглянута історія дослідження німецької медичної термінології. У роботі визначені структурно-семантичні та етимологічні особливості медичних термінів у середньовірхньонімецькій мові. Результати базуються на аналізі 444 термінів середньовірхньонімецької мови. Досліджено походження зазначених одиниць. Визначені їхні структурні та семантичні особливості.

Ключові слова: термін, медична термінологія, середньовірхньонімецька мова, структурний аналіз, семантика.

Сьогодні медицина та фармацевтика стали провідними галузями економіки у багатьох розвинених країнах (США, Німеччина, Франція), медицина буквально оточує нас всюди, тому важливо прослідкувати розвиток медичної термінології, проаналізувати походження та структурно-семантичні особливості медичних термінів та спробувати пояснити ці особливості.

Стаття присвячена дослідженню особливостей медичних термінів у середньовірхньонімецькій (далі – свн.) мові. Особливу увагу приділено семантичним та морфологічним особливостям зазначених одиниць.

Термінознавство досліджували А. Ц. Цкаєва, В. С. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Д. С. Лотте, М. Є. Максимов, О. Вюстер, О. О. Реформатський, Р. Глезер, С. І. Маджаєва, С. М. Величкова, Т. В. Лукоянова. Вклад у дослідження історії розвитку німецькомовної термінології та функціонування термінів зробили такі дослідники, як Г. Ліпперт, Й. Ріке, К. Бауфельд та ін.

Головними завданнями є опис становлення та розвитку термінознавства як науки; визначення основних досліджень медичних термінів у свн., ознак та рис вдалого терміна;

створення корпусу медичних термінів у свн. мові; опис проведених лексичних, семантичних, морфологічних, словотворчих та етимологічних аналізів.

Попри те, що термін як лексична одиниця був цікавим ще Арістотелю, становлення та розвиток термінознавства розпочинається на початку XX-го ст.. Перший етап у розвитку термінології описують як підготовчий (1780–1920 рр.). У цей період термін ділиться на два полюси свідомості – щоденне та наукове (загальне та вузьке) розуміння. Відбувається накопичення знань та збагачення лексики для майбутніх словників.

Довоєнний прорив, дредноутні перегони та післявоєнний розвиток технологій сприяли утворенню нових фахових мов і термінологія стає об'єктом лінгвістичних досліджень [1]. Таким чином утворюються три термінологічні школи: радянська (В. Лейчик, Г. Винокур, Д. Лотте, О. О. Реформатський, Т. Р. Кияк), празька (Л. Дродз, Р. Коцоурек, Я. Горецкі) та австрійсько-німецька (І. Дальберг, О. Вюстер, Р. Глезер). Відтоді розпочинається другий етап накопичення особливого термінологічного матеріалу (1920–1960). У ці роки термінознавці почали досягати успіхів в уніфікації термінів та терміносистем, але не в уніфікації визначення терміна.

О. О. Реформатський стверджує, що терміни – «спеціальні, обмежені своїм особливим призначенням; слова, що прагнуть бути однозначними...» [Ошибка! Источник ссылки не найден.], але це визначення, на думку термінологів, є надто обмеженим і не передає цілісності терміну, тому що воно також може описувати й іншомовні слова. Д. Є. Розенталь та М. А. Теленкова надають наступне визначення: «Термін – це слово чи словосполучення, що дає точне визначення будь-якому поняттю науки, техніки чи культури. На відміну від загальновживаних слів, які є багатозначними, терміни, як правило, однозначні і в них відсутня експресія» [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Розширивши визначення, автори конкретизують, а не узагальнюють. Загалом, у науковій сфері терміни позначають основні лексичні одиниці і є ключовими для створення наукової термінології.

Терміни виконують низку функцій у мові:

- номінативну (позначають певне явищу),
- дефінітивну (надають явищу дефініцію),
- комунікативну (передають знання),
- орієнтовну (створюють низку асоціацій та керують мисленням).

Кожна наука має свою вузькоспеціалізовану лексику, до неї відносяться поняття, слова та словосполучення, які не властиві жодній іншій науці. Медична термінологія – сукупність слів і словосполучень, що використовуються для позначення понять в області медицини та охорони здоров'я.

Удалий термін мусить чітко і повністю передавати характеристику поняття, але це стосується лише «ідеальних термінів», яких в природі мало. Кожен термін містить короткі вказівки чи описові характеристики. У дійсності терміни мають лише одну ознаку, а інші або повністю відсутні, або проявляються лише частково. Їхнє значення може розширятися або звужуватися, особливо, якщо цього вимагає наука. Інколи вони замінюються або змінюють свою дефініцію, якщо не відповідають стану розвитку науки і не задовольняють вимог пов'язаних з нею носіїв.

Можна виділити наступні характерні ознаки термінів:

- чітка та уніфікована дефініція в рамках однієї терміносистеми;
- стилістична нейтральність, відсутність експресивності та суб'єктивного відтінку;
- відсутність повних синонімів та омонімів (в одній терміносистемі) [3].

Історичний аналіз медичної термінології ліг в основу праць багатьох світових дослідників та науковців. Найвагоміший вклад у дослідження зробив Й. Піке у своїх роботах «Sprachgeschichte und Medizingeschichte: Texte – Termini – Interpretationen», «Medizinisches im Frühneuhochdeutschen Wörterbuch». Він провів ґрунтовне дослідження з історичної точки зору, результати якого представив у двотомній монографії. У першому томі він описує фахову німецьку мову Нового часу, її витоки, свн. медичні тексти. Другий том являє собою словник свн. термінів не тільки на позначення хвороб, частин тіла, здоров'я та лікування, але й назви лікарських рослин. Дослідження базуються на різних рукописах того часу [4].

Шляхом суцільної вибірки із тлумачних словників було відібрано 444 термінологічних одиниць на позначення медичної лексики. Загалом наявні 4 частини мови, 3 з них – найчисельніші.

Найменшою є група займенників, вона складає 1 од. (0,225 %), а саме *allersühteglich* ‘всі хвороби, всяка хвороба’.

Найбільшою групою є іменники, вони складають 336 од. (75,7 %).

Наступною групою є прикметники. Вони складають 59 од. (13,3 %). Це пов’язано з тим, що до цієї частини мови належить підгрупа «Назви потерпілих»: *sêr* ‘ранений’, *tôtsêr* ‘ранений насмерть’, *soche* ‘хворий’.

Останньою групою є дієслова. Вони складають 48 од. (10,8 %).

У терміносистемі свн. доцільно було поділити лексику на 4 загальні групи:

1. «Хвороби та симптоми» (202 од., 45,55 %): *huoste* ‘кашель’, *gelitschrôt* ‘поранення кінцівок’, *grôzdarm* ‘гостра кондилома’;

2. «Частини тіла та органи» (150 од., 33,75 %): *wazzerkenel* ‘альвеола’, *bein* ‘нога; кістка’, *brustbein* ‘грудна клітина’;

3. «Здоров’я та лікування» (85 од., 19,16 %): *arzentuom* ‘медицина’, *bârbrêt* ‘носилки’, *gesund* ‘здоровий’;

4. «Медичні професії» (7 од., 1,54 %): *puls* ‘пульс’, *heilære* ‘цілитель’, *arzenmeister* ‘лікар’.

Найчисельнішу групу складають «Хвороби та симптоми», адже до них входять не лише хвороби-іменники, напр.: *hirnsuht* ‘божевілля’, але й прикметники з описами ран, напр.: *bogwunde* ‘кривава рана’, симптомів, напр.: *bluotspeichel* ‘виділення слини з кров’ю’ та хворих людей, напр.: *sochære* ‘хворий’.

Попри низький рівень розвитку медицини та обізнаності в категорії «Частини тіла та органів» вже прослідковуються маловідомі частини тіла напр.: *âtemdrozze* ‘гортань’, які пізніше стануть невід’ємними частинами терміносистем галузевих наук (анатомії, фізіології).

Також наявні лексеми на позначення частин тіла тварин, зазвичай це свійська худоба чи коні. Саме цим здобутком можна вважати утворення галузевої науки, а саме ветеринарної медицини. У той час з’являються манускрипти та рецепти щодо лікування тварин.

Найчисельнішу групу складають «Хвороби та симптоми» і «Частини тіла та органи», адже до них входять іменники, найбільша морфологічна група. Найменшу групу складають дієслова через їхню обмеженість поля використання та ще нерозвинену лікувальну медицину.

Серед запозичень є іменники, що походять з:

1. Латинської мови (13 од., 62,4 %): *elefantiasis* ‘хвороба, що через збільшення лімфовузлів викликає набряк частини тіла’, *aromatieren* ‘бальзамувати’, *galle* ‘жовч’;

2. Грецької мови (4 од., 19,2 %): *emorroide* ‘гемороїдальний вузол’, *impfetunge* ‘прививка’, *drachma* ‘драхма’;

3. Французької мови (2 од., 9,6 %): *curs* ‘тулуб’, *cuir* ‘шкіра’;

4. Англійської мови (1 од., 4,8 %): *brëgen* ‘мозок’;

5. Італійської мови (1 од., 4,8 %): *garre* ‘шкірне захворювання у коней’.

Під час аналізу структурних особливостей були виділені 3 групи медичних термінів у свн. мові:

1. Похідні слова (180 од., 40,6 %), напр.: *burt* ‘народження’, *döuwunge* ‘травлення’, *entsterben* ‘помирати’;

2. Складні лексеми (145 од., 32,65 %), напр.: *blutbrunne* ‘кровотік’, *bettesiech* ‘прикутий до ліжка’, *mittelschulter* ‘лопатка’;

3. Прості слова (119 од., 26,75 %), напр.: *puls* ‘пульс’, *milz* ‘селезінка’, *vinger* ‘палець’.

Серед вибірки наявні усі види мотивації, що не тільки розкриває природу позначення, але й свідчить про словотворчі тенденції у свн.:

1. Вмотивовані: *gesundmachunge* ‘одужання’, *bluotstrieme* ‘кровотеча’, *grôzdarm* ‘товста кишка’;

2. Частково вмотивовані: *bluotwurm* ‘кровоточивий укус’, *arzâtwurze* ‘лікарська рослина’, *marczan* ‘корінний зуб’;

3. Демотивовані: ougapfel ‘очне яблуко’; ougenrebe ‘очне яблуко’; herzerbe ‘серцева артерія’;

4. Невмотивовані: âtemblat ‘язичок’; lëschtroc ‘альвеола’; gihtbrüchic ‘хвороба, що ускладнює пересування’.

Таким чином, можна стверджувати, що німецька мова гнучка та має безліч особливостей. Тематичний аналіз дозволив встановити прямий зв’язок між частиномовним аналізом та тематичними підгрупами. Свн. терміни мають чіткі риси мотивації, як легко піддаються визначенню, адже присутні всі види вмотивованості термінів. Отримані результати можуть надалі бути застосованими у термінології та порівняльно-історичному мовознавстві.

Аннотация. В этом исследовании осуществлен обзор развития медицинской терминологии, установлены свойства и черты медицинских терминов, рассмотрена история исследования немецкой медицинской терминологии. В работе определены структурно-семантические и этимологические особенности медицинских терминов в средневерхненемецком языке. Результаты основаны на анализе 444 терминов средневерхненемецкого языка. Исследовано происхождение этих единиц. Определены их структурные и семантические особенности.

Ключевые слова: термин, медицинская терминология, средневерхненемецкий язык, структурный анализ, семантика.

Abstract. This study reviews the development of medical terminology, establishes features and qualities of medical terms, identifies the history of German medical terminological study. The work illustrates structural, semantical and etymological peculiarities of the descriptive, definitional and quantitative method. The results are based on the analysis of 444 medical terms of the Middle High German language of view of etymology, structure and semantics.

Key words: term, medical terminology, Middle High German, structural analysis, semantics.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іващишин О. М. Основні етапи розвитку термінознавства як науки. Молодий вчений. № 6. 2014. С. 85–88.
2. Реформатский А. А. Введение в языковедение : учебник для вузов. Москва : Аспект Пресс, 2017. 536 с.
3. Чунадра В. С. Основні вимоги до термінів. Молодь: освіта, наука, духовність : тези доп. XV всеукр. наук. конф., (м. Київ, 17–19 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 166–167.
4. Riecke J. Die Frühgeschichte der mittelalterlichen medizinischen Fachsprache im Deutschen. De Gruyter. 2012. Bd. 1. 1262 s.

УДК 821.161.2.09Стус:159.942.5-028.16

МЕХАНІЗМИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ВАСИЛЯ СТУСА У «ЛИСТАХ ДО СИНА»

К. М. Шах, Л. М. Коваль

Анотация. У статті проаналізовано способи та засоби вербалізації емоційного стану Василя Стуса у збірці епістолярної спадщини «Листи до сина». Специфіка досліджуваної теми зумовила застосування таких методів, як описово-аналітичний, інтерпретативний та методу кількісних підрахунків. Аналіз виявив, що безпосередній спосіб вербалізації емоцій є найпродуктивнішим в епістолярії Василя Стуса, а серед засобів вербалізації найбільшою частотою вживання характеризуються дієслова.

Ключові слова: епістолярій, вербалізація емоцій, спосіб вербалізації, засіб вербалізації.

Постановка проблеми. Людські емоції мають потужний вияв у мові та мовленні, адже комунікативний акт взаємодії мовців передбачає не лише передачу інформації, знань, ідей, а й взаємозараження переживаннями та почуттями. Обмін емоціями особливо характерний для епістолярію, що зумовлено особливостями цього стилю. У листах адресант зазвичай пише не тільки про події та факти, а й супроводжує їх власними роздумами та емоціями. У приватному листуванні, зокрема, мовці часто висловлюють почуття до адресатів.